

Mana-yı harfî ve mana-yı ismî ne demek?

Arapçada kelimeler üç çeşittir: isim, fiil ve harf. Buradaki harf, alfabenin harfleri değil; anlamı tek başına birşey ifade etmeyen edat türü kelimelerdir.

- **İsim**, zamana bağlı olmayan varlıkları ifade eder. Tek başına bir anlam taşır. Mesela “göz, bulut, kelebek” gibi.
- **Fiil**, bir işi veya oluşu bildirir: tartmak, görmek, gitmek, gelmek gibi.
- **Harf** ise tek başına tam bir mana ifade etmez; ancak bir isimle beraber kullanıldığında anlam kazanır: “فِي, مِنْ, إِلَى” gibi edatlar buna misaldir.

Bu gramer bilgisi bize şunu anlatır: Harf, kendi başına kıymeti olan bir kelime değil; başka kelimelere hizmet eden bir unsurdur.

Türkçede de aynen Arapçadaki gibi **edat (harf) hükmünde kelimeler vardır**. Mesela “**Ankara’ya gittim.**”

- **Ankara**: isimdir. Tek başına bir mana ifade eder; belli bir şehri gösterir.
- **Gittim**: fiildir. Zamana bağlı bir hareketi bildirir.
- “**-ya / -ye**” eki ise edat yani **harfî mana** taşır.

Buradaki “ya” tek başına: bir yer göstermez, bir hüküm bildirmez, kendi başına anlaşılmaz.

Ancak “Ankara” isminin sonuna eklenince yön manasını tamamlar. Demek ki Türkçedeki bu ek, **kökü itibarıyla değil, vazifesi itibarıyla harf gibidir**.

İşte Üstad Bediüzzaman, bu dil kaidesinden hareketle der ki:

Mana-yı harfîyle bakmak: Bir harf gibi, varlıkların kendine ait bağımsız bir manası olmadığını; sadece Allah’a bakan bir anlam taşıdığını kabul etmektir. Mahlukata kendileri adına değil yaratıcıları adına bakmak demektir.

Yani eşyaya mana-yı harfîyle bakmak demek: Bir çiçek gördüğünde, çiçeğin kendine bakmazsın, onu var eden kudreti düşünürsün. Kâinattaki her şeyi büyük bir kitabın harfleri gibi görürsün.

Ama biri çıkıp: “Benim için önemli olan sadece eşyanın kendisidir, arkasına karışmam” derse,

İşte bu, **mana-yı ismîyle bir bakıştır**. Bu bakış, varlığı yalnız madde ve sebepler hesabına değerlendirmek demektir. Yani bulutun oluşumunu anlatırken, işi sadece su buharına vermek gibi.

Bugün bazı felsefeciler, evrimciler, ateistler ve deistler ve maalesef iman dersini tam alamayan mü'minler özellikle bu hatayı yapıyorlar: Kâinattaki sanatı görmezden geliyor, her şeyi rastgele sebeplerin ürünü zannediyor, varlıkların mektup olan yüzünü kapatıp, sadece zarfına bakıyorlar.

Oysa doğru bakış şudur: **Eşya bir harftir, o harfin sahibi Allah'tır, harf ancak sahibini tanıttığı ölçüde kıymet kazanır.**

Üstadın şu sözü, meseleyi ne güzel özetler:

“Cenab-ı Hak'ın mâsivasına mana-yı harfîyle bakmak lazımdır. Mana-yı ismîyle ve esbab hesabına bakmak hatadır.”

Mana-yı Harfî ve Mana-yı İsmî Bakışı Bir Papatya Üzerinde Görelim

Papatyaya Mana-yı İsmîyle Bakış

Papatya; yuvarlak bir göbek kısmı, onun etrafında belli sayıda beyaz taç yapraklar, ince bir sap ve yeşil yapraklardan meydana gelir. Toprakta aldığı su ve minerallerle beslenir, güneş ışığıyla büyür. Kökleri vasıtasıyla toprağa tutunur. Yapraklarıyla hava ile temas eder, bahar mevsiminde açar, belli bir süre sonra solar...

Bu bakışta: Papatyayı yalnız bir bitki olarak tanımaya çalıştık, onun fizikî ve kimyevî özelliklerini tarif ettik, sebepler üzerinde durduk. Kuran bu bakış sahiplerine şöyle seslenir

وَكَأَيِّنْ مِنْ آيَةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ

Göklerde ve yerde nice ayetler vardır ki yanlarına uğrarlar da onlardan yüzlerini çevirerek geçerler. Yusuf suresi, 105. ayet

Şimdi aynı papatyaya asıl Kur'anî bakış olan **mana-yı harfîyle** bakalım.

Papatyaya Mana-yı Harfîyle Bakış

- Bu papatya önce yok idi, sonra var oldu. Var edilmesiyle Allah'ın **Mûcid** ismine işaret eden bir harf hükmüne geçti.

- Ona hayat verilmesiyle papatya, Allah'ın **Muhyi** ismine ayna oldu; canlı bir varlık olarak baharın sayfasında yerini aldı.

- Allah bu papatyayı besledi. Beslenmesiyle papatya, **Rezzak, Rahman ve Mün'im** isimlerine işaret etti. Çünkü toprağın, suyun, güneşin bir araya gelişi onun rızıkına birer perde kılındı.

- Suretiyle papatya, Allah'ın **Musavvir** ismine ayna oldu. İncecik estetik şekli, yapraklarının muntazam dizilişi ve zarif görünüşü, **Sâni-i Hakîm**'in sanatını ilan etti.
- Rengiyle Allah'ın **Mülevvin** ismine; kokusuz ve gösterişsiz gibi görünen sadeliği içinde taşıdığı hikmetlerle **Latîf ve Cemîl** isimlerine ayna oldu.
- Baharda açmasıyla Allah'ın **Fettah** ismine; kapanıp solmasıyla **Mübeddil , Mümit ve Muahhir** isimlerine işaret etti.
- Kökünden çatlayıp filiz vermesiyle **Fâlik** ismine; sapının sağlamlığıyla **Metîn** ismine; yapraklarının vazife yapmasıyla **Mürettib ve Müdebbir** isimlerine ayna oldu.
- Üzerindeki hassas element ve su miktarıyla papatya, kemâl-i mîzanı göstererek Allah'ın **Adl ve Mukaddir** isimlerine ayna oldu.
- Bütün bu süreçlerdeki uyumlu yaratılış programı ise, papatyayı Allah'ın **Evvel, Âhir, Zâhir ve Bâtın** isimlerine birlikte baktırdı; küçük bir çiçek iken, kâinat kitabının manalı bir kelimesi haline geldi.

Bakışın Değişmesiyle Kıymetin Değişmesi

- Papatyaya mana-yı ismîyle bakınca sıradan bir bahar çiçeği oldu. Sadece kendisi kadar bir mana ifade etti.
- Mana-yı harfîyle bakınca ise Allah'ı tanıtan canlı bir mektup oldu. Rabbimizi yüzlerce dil ile anlatmaya başladı

Artık o, sadece kendini anlatan bir isim değil; Rabbini anlatan bir harf, bir işaret, bir alâmet hükmüne geçti. İşte papatyaya mana-yı harfîyle bakıldığında: o çiçek Rabbânî bir kaside, İlâhî bir mektup, esmâ-i hüsnânın bir aynası oldu.

Şimdi konuyu daha iyi **pekiştirmek için kıyaslı bir tablo** halinde iki bakışı karşılıklı sıralıyalım:

MANA-YI İSMÎ (İSMÎ BAKIŞ)	MANA-YI HARFÎ (HARFÎ BAKIŞ)
"Bu bir çiçektir." diyerek varlıklara yalnız kendileri için bakmak	"Bu çiçek var edilmiş." diyerek yaratılışı düşünmek
Güzelliği "tabii bir özellik" saymak	Güzelliği "Cemîl isminin tecellisi" olarak görmek
Miktarları sıradan kimyevî değerler kabul etmek	Miktarları Allah'ın "Mukaddir" ismine bağlamak
Düzeni doğanın eseri zannetmek	Düzeni Allah'ın "Mürettib ve Müdebbir" isimlerine ayna görmek

MANA-YI İSMÎ (İSMÎ BAKIŞ)	MANA-YI HARFÎ (HARFÎ BAKIŞ)
Çeşitliliği başıboşluk saymak	Çeşitlilik içinde bir nizam bulunduğunu fark etmek
Mevsimleri kendi kendine işleyen süreçler görmek	Zamanlamayı ilahî iradeye vermek
Sebepleri gerçek müessir kabul etmek	Sebepleri sadece birer perde olarak okumak
Canlıları yalnız maddeden ibaret görmek	Canlıları esmâ-i hüsnânın bir sergisi görmek
Ölçülerin bozulabileceğini düşünmek	Ölçülerin kemâl derecede korunduğunu anlamak
Varlığın başlangıcını evrime vermek	Başlangıcı Allah'ın "Evvel" ismine baktırmak
Sonu sadece yok oluş kabul etmek	Sonu Allah'ın "Âhir" ismine işaret görmek
Varlıklara "kendi hesabına mana vermek"	Varlıkları Allah'ı tanıttığı ölçüde manalı harfler görmek
Bilimi başıboş kanunlar sistemi görmek	Bilimi kanunları koyan Allah'a ulaştırılan bir yol saymak
Eşyayı sadece tanımaya çalışmak	Eşyayı sahibini tanımaya vesile kılmak
İlgisiz ve lakayt bir nazarla bakmak	Hayret ve şükürle dolu bir nazarla bakmak
Her şeyi tesadüf mümkün görmek	Tesadüfün düzen kuramayacağını sezmek
Eşyayı kuru bir isim gibi görmek	Eşyayı ilahî bir mektup gibi görmek
"Benim için önemli olan eşyanın kendisi." demek	"Önemli olan onu yapan Zât'tır." diyebilmek
Varlıkların yerleşimini sıradan görmek	Her parçanın tam lâyıık mevzide bulunmasını kemâl-i intizam saymak
Nimetleri kendinden bilmek	Nimetleri Allah'tan gelen ikram olarak görmek